

Reportér

DUBEN 2022 79 Kč

YZOMANDIAS

Extravagantní rapper a podnikatel je klíčovou postavou současné české hudby. Žije v uzavřeném, rapovou sektu připomínajícím světě. Pojďte do něj nahlédnout.

DNES ZPÍVÁ POLÁČKOVÁ

V sedmnácti snila o tom, že ji osloví Chaozz. Nakonec ale opernímu zpěvu propadla a dnes jde Alžběta Poláčková z role do role.

TOVÁRNY PRO DĚTI

Poslední dva roky přiměly řadu podnikatelek a podnikatelů přemýšlet o uspořádání rodinného majetku. Příběhy rodinných firem: koloběžky, fotoaparáty, ovocné džusy...

SRDCE UKRAJINY

Měsíc v obléhaném Kyjevě. Unikátní reportáž Stanislava Krupaře.

Dopady sankcí na Kreml • Jak se cítí Rusové, kteří nefandí Putinovi

Semice, ukrajinská oáza v Polabí • Odraz války na puselecké zdi

Jitka Andrlíková, divadelnice

Vstaň a hraj

Jestli by Jitka Andrlíková mohla něco rozdávat, je to nezlomnost. Její životní plány jí během studií na DAMU překazila mrtvice – pak zažila ještě další dvě. Kariéra v kamenném divadle už nebyla možná, místo toho ale začala jezdit po školách. Na jí organizovaných představeních si děti mohou zkusit třeba to, jaké to je, být v roli šikanovaného, a jak se tomu ubránit. Chce po nich, aby přepisovaly scénáře, které se odehrávají ve skutečném světě.

text Barbora Postránecká / foto Tomáš Binter

Zila nadoraz. Studovala na katedře alternativního a loutkového divadla na DAMU a k tomu ještě na katedře výchovné dramatiky. Do toho měla angažmá v pražském divadle Minor, které hraje pro děti. Psal se rok 2003 a do státnic jí zbývalo čtrnáct dní. Těšila se, že až dokončí školu, bude mít víc času hrát nejen dopoledne pro děti, ale taky večer pro dospělé...

Pak přišel onen pátek. Měla první volný den po půl roce. Na ten moment si přesně nevzpomíná, asi se to přihodilo v noci. Dobře si ale pamatuje, že se pak celých pět dní nedařilo doktorům přijít na to, co se jí stalo. Rozuměla všemu, co ostatní říkají, ale sama nedokázala nic říct. Nemohla hýbat pravou rukou, klopýtala na pravou nohu. Nic nepřečetla, nic nenapsala.

Kamarádka ji nejdřív vzala k psycholožce. „Ta usoudila, že toho mám prostě hodně, a dala mi prášky na spaní,“ popisuje po letech šestačtyřicetiletá Jitka Andrlíková průběh prvního životního nárazu. Další terapeutka jí řekla, že by to mohl být neurologický problém, a poslala ji do nemocnice. To už byla sobota. Neurolog se na ni v nemocnici podívat nepřišel, místo něho ji vyšetřila psychiatricka. V lékařské zprávě stálo, že pacientka „může mluvit, ale nechce, může psát, ale nechce“. S tím Jitka Andrlíková odešla domů.

S kamarádkou se pak dohodla, že ji odveze do Bohnic do krizového centra. Pátý den se konečně dostala k bohnickému neurologovi, který s ní udělal jednoduché cvičení: „Zavřete oči a dejte pravou ruku na nos. Projděte se rovně. Předpažte.“ Okamžitě volal záchranku. V nemocnici ji poslali na CT a verdikt zněl jasně: mrtvice.

Existují dva typy mrtvice. U prvního (ischemického) typu dojde k ucpání cév, v důsledku čehož se přeruší normální krevní oběh v mozku. U druhého v mozku praskne tepna a následuje krvácení. V případě Jitčina nálezu šlo o ten první, ischemický typ. A jak říká, strašlivý. „Našli útvar velký asi pět krát sedm centimetrů, tedy pět na sedm centimetrů mrtvých buněk, což je obrovské množství,“ popisuje Jitka, která prý zprvu nechápala, co jí to říkají. „Jaká mrtvice?“ divila se.

Hypotéza lékařů zněla, že mrtvici způsobila hormonální antikoncepce. Ihned začala rehabilitovat, na některé věci už ale bylo pozdě. „Kdybych v prvních dnech dostala včasnou pomoc, tak se teď třeba tolik nezadrhávám, když mluvím. A to jsem se měla živit hlasem. Ale to bylo pryč. Všechno skončilo,“ dodává, dnes už smířeně.

Jitka se znovu učila mluvit, psát, chodit. „Věděla jsem, že okolo sebe potřebuju hodně vjemů. Nechala jsem

si do nemocnice dovézt televizi, aby na mě stále někdo mluvil. Okolo postele jsem si všude polepila papíry, abych mohla na dané slovo ukázat, pokud jsem si na něj nedokázala vzpomenout,“ popisuje. Asi po deseti dnech řekla svoje první slova. Konkrétně „ach jo“. Po půl roce se pokusila opět postavit na jevišti. Složila státnice, s hraním na divadle však brzy skončila. „Nešlo to,“ říká. Začala se tedy věnovat divadelní produkci.

Druhá mrtvice přišla o devět let později; čtyři měsíce poté, co se jí narodilo její druhé dítě. Mrtvice byla podobně vážná jako ta první. Tentokrát se ale objevila nikoli v pravé, ale v levé hemisféře a šlo o onen druhý typ, tedy o krvácení. „Ze dne na den jsem byla ležák,“ shrnuje. Jitka už ale tenkrát alespoň věděla, že když bude dřít, svoje nehybné tělo dokáže rozhýbat. „Věděla jsem, že syn bude za chvíli chodit, a řekla jsem si, že ho musím dohnat, že až začne běhat a bude padat, musím ho dokázat chytit.“ Zakázala se ptát sama sebe, proč zrovna ona. Věděla, že jí to nepomůže. Do roka se hýbala tak, že se o sebe a svoje děti dokázala postarat.

ŘEKNĚTE STOP!

Letos uprostřed posledního únorového týdne sedí ve čtvrtém patře pražské Základní školy Slovenská čtyřiaadvacet

šestáků. Židle mají rozestavěné po celém obvodu třídy. Jitka Andrlíková tu sedí také, mezi dětmi. Na vystoupení se chystají čtyři herci a jeden průvodce hrou neboli joker. Divadlo Fórum, které Jitka před lety založila, bude hrát představení o šikaně.

Název Fórum odkazuje k Foru Romanum, které bylo v dobách antického Říma centrem veřejného dění a v dobách římské republiky tam občané přednášeli projevy a diskutovali. „A to si tady dneska vyzkoušíme,“ říká na úvod herec joker. Následuje krátká hra o několika dějstvích. Hlavní hrdinka příběhu se jmenuje Tina, chodí do školy, kde má několik kamarádů. Tině umřela maminka, žije jen s tátou a nemají moc peněz. Nemůže si dovolit drahý telefon ani to, aby jí táta zaplatil týdenní výjezdni kurz se školou. Tina tam přesto jede. Dostane totiž peníze ze školního fondu, což jí učitel oznámí před celou třídou, čímž poukáže na její „chudobu“. Dívka se snaží zapadnout, ale moc se jí to nedaří. Stále častějšímu posmívání svých spolužáků se nedokáže bránit, doma nic neřekne, ve třídě se jí nikdo nezastane. Hra končí tím, že do ní spolužáci kopou, protože si myslí, že ukradla jednomu z nich mobil.

Šestáci se následně dozvídají, že právě viděli příběh, který se skutečně stal. „Mohla se oběť zachovat jinak?“ ptá se joker. „Mohli se jinak zachovat ti, co šikaně přihlíželi?“ zní další otázka.

Nyní dostávají prostor žáci. Mají možnost zasáhnout do děje a změnit ho. Jednotlivé scény začínají herci přehrávat znovu a kdokoli může křiknout „stop“, pokud má pocit, že se někdo mohl zachovat jinak, lépe. Pak dotyčný žák vstane a stává se na chvíli hercem, který zkusí běh děje změnit. Jediné, koho nesmí měnit, je samotný agresor. „Agresory z reálného světa nevyškrtneme, takže zůstávají i v našich představeních,“ vysvětluje Jitka Andrlíková.

SETKÁNÍ S PODVODNÍKEM

S nápadem jezdit po základních a středních školách se skupinou herců přišla Jitka někdy kolem roku 2009, tedy mezi první a druhou mrtvici. Touto dobou ji podvedl její finanční poradce; přišla

AGRESORY ZE SVĚTA NEVYŠKRTNEME, TAKŽE ZŮSTÁVAJÍ I V NAŠICH PŘEDSTAVENÍCH.

o peníze, které zdělila. V naštvaní pak přemýšlela, zda má svůj zážitek medializovat. Nakonec se ale rozhodla, že se vydá jinou cestou. Vymyslela divadelní představení pro děti na téma finanční gramotnost.

Divadlo Fórum je postavené na zážitkové pedagogice. „S tímto typem divadla jsem se setkala na výchovné dramatice ve škole a už tenkrát mě to zaujalo. Když mě ožebračil ten podvodník, vzpomněla jsem si na to. Do nápadu se promítlo moje vzdělání s touhou hrát divadlo,“ říká dnes Jitka. Chvilí fungovala jako firma, ale aby lépe dosáhla na dotace, vznikla v roce 2014 nezisková organizace Fórum pro prožitkové vzdělávání.

Ve stejném roce se jednoho víkendu Jitka vypravila společně s rodinou a přáteli na Vysočinu. Výlet však skončil tím, že manžel volal záchranku: rozpoznal mrtvici, třetí v pořadí. Sanitka ji chtěla odvézt do nemocnice v Litomyšli. „Manžel ale okamžitě zavolal mé doktorce, dal ji na ucho záchrance a ta po dlouhém přemlouvání jela přímo do fakultní nemocnice v Hradci Králové,“ popisuje sled událostí Jitka. Díky rychlému zásahu tamních lékařů se Jitce po třetí mrtvici „jen“ trochu zhoršila řeč a hybnost ruky. Tehdy se taky konečně přišlo na to, co opakovaně mrtvice způsobuje. Doktoři v Praze při následném vyšetření odhalili problém se srdcem. Jitka šla na operaci, kde jí, jak říká, srdce zalátali.

UČIT SE CELÝM TĚLEM

Jak se v průběhu jejích zdravotních problémů vyvíjelo její prožitkové divadlo? Se skupinou herců zprvu Jitka objížděla dětské domovy, kde hráli

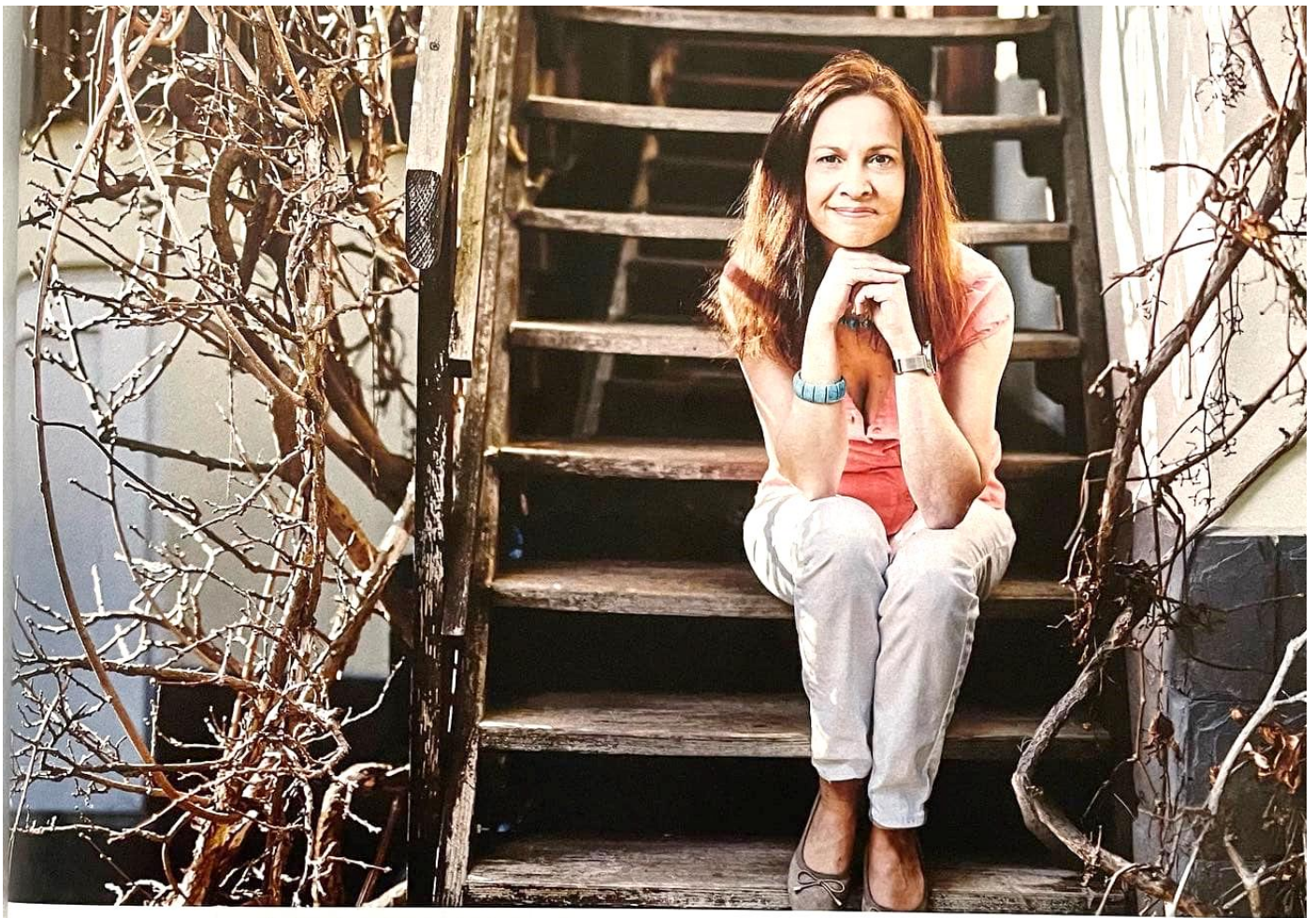
zmíněnou hru o finanční gramotnosti. „To pro nás byla velká zkušenost, hrát pro děti, které s financemi nepřicházejí vůbec do styku,“ vysvětluje Jitka a dodává, že ji mrzí, že aktuálně do dětských domovů nejezdí, protože nezískali dotaci, o kterou žádali.

Kromě dětských domovů mívali tehdy představení taky ve výchovných ústavech, nebo – jak se neformálně říká – v pastácích. „Jednou jsme měli hrát ve výchovném ústavu, ale jedna naše herečka to nevěděla,“ vypráví Jitka. Myslela si, že přijela do dětského domova. Byla tam jako první, procházela ústavem okolo rozmláčených dveří a oken a odchytila ji jedna zaměstnankyně. Začala jí říkat, že je dobře, že hrají už dopoledne, že to budou děti pod práškama a bude klid. Zároveň jí ještě stihla poradit, ať hrají tak, aby měli za zády dveře jako únikovou cestu z místnosti, a taky ať se k dětem neotáčejí jinak než čelem. Herečka stále nechápala, proč jí to říká, až pak zjistila, že hrají v pastáku.

„Tenkrát to bylo jedno z nejhezčích představení, které jsme kdy odehráli,“ vzpomíná Jitka. Na konci představení se hlavní hrdina přiznává své mámě, že kradl, a tehdy se tam podle Jitky odehrálo takové kolektivní přiznání. „Všechny děti se chtěly zapojit, být v tom příběhu taky. Bylo to strašně emotivní,“ popisuje.

Její představení jsou mimo jiné postavena na tom, že se herci děti hodně ptají, jak se cítily, když hrály svou roli, a jak se cítily, když měly něco změnit. „Tady bylo hodně znát, že na tohle se jich tam nikdo neptá,“ soudí Jitka a dodává, že podle ní by něco jako „komunikace“ mělo být povinným předmětem v každé škole. Učit se mluvit, reagovat, pracovat s emocemi, chápat, že někdo může být smutný nebo naštvaný a že je to v pořádku. A taky učit děti empatii. „Učit je, že když se děje něco jejich kamarádovi, že před tím nemají zavírat oči,“ je přesvědčená Jitka.

Podle ní je též důležité, že se děti do hry zapojují nejen mluvením, ale celým tělem. Že musejí vstát ze židle, něco udělat. Když se totiž s někým hádáte, taky zapojujete celé tělo – argumentuje.

Dalším důležitým aspektem je, že děti si mohou vyzkoušet, jaké to je, někomu se postavit a někoho bránit. Zjišťují tak, že někdy je třeba nenechat se odbýt a odporovat klidně i dospělému. A herci jsou na žáky občas opravdu drsní, nešetří je – aby měl trénink opravdu dopad. Tím se děti učí, že když něco udělají, může příběh dopadnout dobře, dokonce tak mohou i někoho zachránit. A tím, že si to zkusí ve třídě, se zvyšuje šance, že to samé zvládnou i v reálném životě.

HLEDEJ CESTU, I KDYŽ TO NEJDE

Loni odehrálo Divadlo Fórum 280 představení, 75 z toho bylo kvůli pandemii v online verzi. „Poptávka je větší než naše nabídka, proto školy čekají na poradníku, až se dostanou na řadu,“ říká Jitka. Herců má nyní v týmu celkem čtrnáct. Počet odehraných představení se odvíjí od dotací, které se jim podaří získat. To ale není vždy snadné, a proto se teď snaží oslovovat také firemní dárci. Před dvěma lety si

prý školy vybíraly hodně kybersikanu, teď zase hodně šikanu. Na repertoáru má Jitka Andrlíková ale i představení na téma lidská práva, demokracie, mediální gramotnost nebo tolerance k odlišným kulturám. A chystá další: domácí násilí, poruchy příjmu potravy, sebepoškození. Navíc nyní společně s herci zkoušejí i novou formu, a to strukturované drama, kde se děti zapojují do děje ještě mnohem více. V rámci tohoto formátu chystají představení na téma – smrt někoho blízkého.

Zároveň nabízejí i workshopy pro učitele: jak nevyhořet, jak pracovat efektivně a taky o bezpečném klimatu ve třídě. „Učitelům se snažíme říkat, že děti jsou ty, od kterých se mohou i mnohé naučit. A děti a dospělí taky učíme, že každá věc má své řešení, se vším se dá něco dělat, vždycky je nějaká cesta. A pokud tu cestu nevidíme, musíme jí o to víc hledat.“

Za svoji práci byla Jitka Andrlíková nominována na Cenu kreativních hrdinů, organizovanou nizozemskou

ambasadou v České republice. Toto ocenění se u nás loni udělovalo poprvé. Vyhrála nejprve v kategorii Cena kreativního hrdiny s regionálním dopadem. Překvapením pro ni prý bylo, že porazila nominované z byznysové sféry. Při slavnostním večeru se pak výherci všech pěti kategorií usadili na pódiu, kde měl každý dvě minuty mluvit o své práci. „Všichni mluvili v angličtině, ale já se musela omluvit, protože po mrtvicích jsem cizí jazyky přestala ovládat,“ vysvětluje Jitka. V češtině tak řekla něco málo o Divadle Fórum a pak si se všemi zahrála jednu z aktivit, které hrají i ve škole s dětmi. „Přišlo mi, že je to nejlepší způsob, jak jim ukázat, co znamená prožitkové divadlo,“ dodává. Zvedla tak ze židle všech dvě stě hostů v sále včetně poroty.

A možná také právě proto nakonec vyhrála i absolutní cenu – získala titul Kreativní superhrdinka 2021. ●

Autorka je stálou spolupracovnicí magazínu Reportér.